

Еманципација жена у истраживањима др Кристине Јоргић Степановић

Кристина Јоргић Степановић
Кроз трње и цвеће: питање еманципације жена
у Краљевини Југославији (1918-1941)

Покрајински завод за равноправност полова
Нови Сад 2022, стр. 222

Монографија *Кроз трње и цвеће: питање еманципације жена у Краљевини Југославији (1918-1941)* ауторке др Кристине Јоргић Степановић написана је на основу архивске грађе, литературних података и штампе, те осветљава процес борбе за еманципацију жена, стицање друштвено-политичких слобода и права, у југословенском друштву од 1918. до 1941. године.

Књигу је објавио Покрајински завод за равноправност полова 2022. године у оквиру едиције „Роза Луксембург“. Књига је конципирана на 222 стране и састоји се од девет поглавља (*Југословенско друштво између традиције и модернизације; Женско питање унитарног парламентаризма Краљевине СХС, Положај жена током велике економске кризе, Социјалистичка мисао и женско питање, Дискриминисане у борби за равноправност; Најзначајније организације жена и њихове међународне активности; Нова држава – стара правила; Закључак; Appendix: савременице и савременици*). Уводна поглавља посвећена су *Предговору* и *Уводу*, док списак *Извора и лијерајуре* заокружује садржај књиге.

У *Предговору* књиге ауторка наглашава да је књига заснована на рукопису докторске дисертације одбрањене 2021. године на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду. Есеј *Да ли су жене имале ренесансу?*, који потписује Џоан Кели, представља полазну тачку у промишљању ауторке о еманципацији жена у југословенском друштву од 1918. до 1941. године и истовремено чини циљ истражи-

вања. Централно питање на које ауторка одговара јесте: Шта је еманципација значила у друштву које је тек изашло из Првог светског рата и које је носило снажно традиционално-патријархално наслеђе?

У *Уводу* др Јоргић Степановић дефинише појам еманципације, појашњава позиционирање женске и родне историје у Источној и Југоисточној Европи. Полазну основу за истраживање представљала је грађа Архива Југославије, и то фонд Антифашистички фронт жена Југославије и грађа Историјског архива Шумадије – фонд – Поглаварство града Крагујевца (1941–1944).

Прво поглавље, *Југословенско друштво између традиције и модернизације*, приказује социјалну структуру друштва у новонасталој држави 1918. године (Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца), пуну структуру становништва, у којој је доминација била на женској популацији, и горући проблем који се манифестовао кроз низак животни стандард, као и лоше хигијенске прилике условљене непросвећеношћу. Потребно је нагласити да се културна заосталост огледала у неписмености, док је елита представљала образовани слој становништва.

Женско питање унутар парламентаризма Краљевине СХС, друго поглавље, истражује почетак права гласа жена, учешће седам жена у раду Велике народне скупштине у Новом Саду, оснивање организације „Друштво за просвећивање жене и заштиту њених права“ и недобијање права гласа Видовданским уставом, као и однос према проституцији и њеном сузбијању. Значајно место припада „Женској странци“, док часопис „Женски покрет“ доноси вредне податке о самој странци и позицији коју је заузела према поменутом.

Треће поглавље, *Положај жена почетком велике економске кризе*, у фокус ставља положај жена за време Шестојануарске диктатуре, положај радница у Краљевини СХС/Југославији указује на доминацију жена у домену текстилне индустрије и њихову одсутност једино у рударству. Иако је забележен лош положај жена у радном односу, виђена је и светла страна њиховог ангажмана, јер су запошљавањем постале симбол економски независних жена способних да зарађују свој хлеб одбацујући патријархални живот.

Питањем *Социјалистичке и женске мисли* бави се четврто поглавље, које истиче улогу Светозара Марковића у домену спасавања жена од мрака, потчињености и сујете. Његов рад обележен је реченицом: „Женско питање није за нас прерано, већ је оно прво које треба ставити на дневни ред.“ У основи залагања Српске социјал-демократске странке, профилисане Милетићевим идејама, био је

и постулат који се односио на опште право гласа, тј. право гласа за мушкарце и жене.

Пето поглавље обрађује положај *Дискриминисане жене у борби за равноправности* и показује да је од 1939. године до априла 1941. године ратна опасност условила већу активност жена, што представља одлику и ратног периода од 1912. до 1918. године. Ангажман жена био је видљив у фабрици, а нарочито на пољу друштвено-хуманитарних активности попут пружања болничарске помоћи. Такође, велику улогу у овим годинама играла је штампа, тј. пропаганда. Наиме, тридесете године су кроз пропаганду подсећале на могућности које жена може имати у друштву кроз улогу болничарке или лекарке кроз дело и лик докторке Ангелине Јакшић, која је у Великом рату била на челу Војне болнице у Крагујевцу. Почетак Другог светског рата у великој мери је условио ангажман женских организација, са циљем помоћи држави, како у Европи тако и код нас („Југословенски женски савез“, „Друштво Кнегиња Зорка“, „Хрватска женска заједница“).

Шесто поглавље, *Најзначајније организације жена и њихове међународне активности*, упознаје нас са радом „Народног женског савеза КСХС“, „Алијансе феминистичких друштава“ и „Женског покрета“. У фокусу је приступ омладинки КПЈ женским грађанским организацијама уочи Другог светског рата. Ово поглавље даје одговоре на питања политичности женске еманципације у оквирима трајања Краљевине СХС/Југославије и односа социјалистичкиња према женским грађанским организацијама.

Нова држава – ствара правила наслов је седмог поглавља у оквиру којег је извршена анализа друштвено-политичког положаја жене у Југославији у међуратном периоду тумачена на основу Српског грађанског законика из 1844. године на српско-македонском грађанско-правном подручју где је овај законик примењиван. Правна регулатива није била на страни жена, те је у већини случајева жена била дискриминисана кроз сегмент породичног права (брак, ванбрачна заједница, родитељско право). Важни детаљи на које наилазимо тичу се непостојања грађанског брака у Краљевини Србији, већ само црквеног, узимања супружничковог презимена, утицаја супруга над женом у домену вршења надзора над понашањем и друштвеним везама супруге, док је жена била лишена права на стицање и располагање имовином.

Ауторка књигу заокружује *Закључком* у оквиру којег констатује да је питање еманципације жена на југословеном простору прве половине 20. века представљало још једну неистражену тему у об-

ласти родне историје. Ово истраживање је показало да је потреба за променама положаја жене у међуратном периоду била условљена друштвено-политичким збивањима и приликама. Такође, период Другог светског рата успеће да, кроз прорежимске листове владе Милана Недића, прикаже концепт еманципације као период таме, тј. декаденције српске жене, јер је идеал виђен у улози домаћице и мајке. Период успона уследиће променом режима 1945. године и процес еманципације жена са југословеног подручја добиће свој епилог. Нови режим је низом закона изједначио жену с мушкарцем у свим областима државног, друштвено-политичког и привредног живота. Најважнији корак у домену права гласа је направљен.

У посебном поглављу *Appendix: савременице и савременици* приказане су истакнуте феминисткиње и мушкарци (Ксенија Атанасијевић, Милица Ђурић Топаловић, Јаша Томић и Драгољуб Јовановић) који су доприносили друштвено-политичком положају жене. Аутори кроз текстове подсећају на присутност патријархалног наслеђа, традиционалног морала тј. дискриминације и на маргинализацију жене у свим областима живота. Промишљање о тешком положају жене и неопходности еманципације дефинише појам феминизма као идеологије која има за циљ побољшање свих области људских односа, тј. прогрес друштва у целини. Са поменутих ауторима започиње процес разматрања положаја жена у југословенском друштву.

Извори и лијџерајџура доприносе сазнању на којим примарним, секундарним и терцијалним изворима (архивским и библиографским подацима, штампи) почива монографија *Кроз џрње и цвеће: џишњање еманципације жена у Краљевини Југославији (1918–1941)*. На основу пописаних референци читаоци су у прилици да сазнају колико је извора укључено у истраживачке токове родне историје са аспекта еманципације жена.

Уколико начинимо синтезу монографије, можемо закључити следеће: пишући о деловању феминисткиња др Јоргић Степановић истиче да је за еманципацију жена примарни циљ било побољшање свих области људских односа, као и прогрес друштва у целини. Ауторка кроз рад указује на однос друштва/дражаве према жени у међуратном периоду. Сагледавајући правни аспект, осврће се на правне разлике, тј. одступања у Грађанском законнику, аустријском и српском, иако је први био основа за други у домену пословне способности. Такође, указује како је „Женска странка“ представљала привидно један од највећих политичких домета феминизма међуратне Југославије из перспективе женске борбе за освајање основних грађанских

права, док реално није утицала на постизање никаквих политичких резултата. Продубљујући своје истраживање, ауторка констатује како је оснивање женских организација хуманитарног карактера било само привид препознавања женског питања на друштвеној сцени Југославије, јер је питање положаја жене остало у сфери породице, а не друштва. Истражујући положај жена тридесетих година 20. века, ауторка подвлачи да законодавац није жене учинио равноправнима са мушкарцима, већ их је кроз спроведене мере (смањење зарада и отпуштања из државне службе) дискриминисао. Наглашава да у тешкој позицији нису биле само жене на селу и запослене, већ и високообразоване, кроз ускраћивање обављања многих послова. Ако се сагледају историјска и правна призма поменутог периода, јасно је да је положај жена био потчињен у односу на мушкарце и неизједначен до краја Другог светског рата. Анализирајући изворе и литературу, ауторка је покушала да расветли питање еманципације жена на југословенском простору прве половине 20. века, појасни положај жена и досадашње интерпретације питања еманципације и начини помак у досадашњим истраживањима. Анализирајући тему са више аспеката, ауторка др Кристина Јоргић Степановић успела је да објасни историјску судбину жена на пољу еманципације, као и њихову борбу, у међуратном периоду прве половине 20. века. Оригиналан начин истраживања теме упућује на допринос у науци.

Милена Жикић